

Anotace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva

Rozsudek ze dne 8. února 2022 ve věci č. 62250/19 – *Jivan proti Rumunsku*

Senát čtvrté sekce Soudu jednomyslně rozhodl, že došlo k porušení článku 8 Úmluvy, který zaručuje právo na respektování soukromého života, jelikož vnitrostátní orgány nesprávně klasifikovaly závažnost zdravotního postižení stěžovatele, v důsledku čehož mu upřely nárok na pomoc osobního asistenta.

I. Skutkové okolnosti

Stěžovatel byl postarší osobou ve věku takřka 90 let, měl částečně amputovanou nohu a mimo to trpěl dalšími zdravotními potížemi, jako jsou šedý zákal, nedoslýchavost a inkontinence. Byl prakticky imobilní a permanentně upoutaný na lůžko, neboť neměl sílu manipulovat s invalidním vozíkem. Při každodenních činnostech mu pomáhal jeho syn. V červnu 2017 posuzovala zdravotní stav stěžovatele lékařka z komise pro posuzování dospělých osob se zdravotním postižením. Udělila mu tři body podle indexu závislosti. Ty mu podle vnitrostátní právní úpravy zaručovaly nárok na přidělení osobního asistenta. Poté navštívili domácnost stěžovatele dva sociální pracovníci. V první zprávě o sociálním šetření bylo uvedeno, že stěžovatel je upoután na lůžko a po bytě se pohybuje pouze na vozíku. Potřebuje pomoc při stravování, pohybu a v dopravě, při používání komunikačních prostředků a užívání léků. Je plně závislý na pomoci třetí osoby při osobní hygieně, oblékání, přípravě jídla, domácích pracích a nákupu potravin. V druhé zprávě byl zdravotní stav stěžovatele popsán jako špatný. Stěžovatel totiž nebyl schopen se sám postarat o své základní životní potřeby a výrazně ztratil svalovou hmotu, takže vážil jen asi 40 až 45 kg. Sociální pracovník proto doporučil, aby mu byla přiznána stálá podpora.

Komise následně vydala osvědčení, ve kterém označila stav stěžovatele za středně těžké zdravotní postižení. Stěžovatel tento závěr napadl a požádal, aby byl uznán osobou s těžkým zdravotním postižením vyžadujícím osobní asistenci. Soud prvního stupně mu vyhověl, neboť zjistil nesoulad mezi lékařskými a sociálními posudky a osvědčením komise. Odvolací soud nicméně zrušil rozsudek tohoto soudu s tím, že osvědčení komise považuje za správné. Podotkl, že částečná amputace nohy spadá mezi středně těžká zdravotní postižení a že stěžovatel neprokázal, že by trpěl jinými závažnými onemocněními.

Stěžovatel v roce 2020 zemřel a v řízení před Soudem za něho pokračoval jeho syn.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 8 ÚMLUVY

Stěžovatel namítal, že vnitrostátní orgány porušily jeho právo na respektování soukromého života, když mu odepřely nárok na osobního asistenta. Argumentoval především tím, že neprovedly komplexní posouzení jeho zdravotního stavu, respektive že z něho nevyvodily patřičné důsledky ohledně stupně jeho závislosti na péči třetí osoby. Zbavily ho tak osobní autonomie, přístupu k vnějšímu světu a fakticky jej odsoudily k domácí izolaci.

(i) K použitelnosti článku 8 Úmluvy

Soud připomněl, že se článek 8 Úmluvy neuplatní pokaždé, když je narušen každodenní život jednotlivce, ale pouze ve výjimečných případech, kdy nepřijetí opatření ze strany státu zasahuje do práva jednotlivce na osobní autonomii a rozvoj a do jeho práva navazovat a udržovat vztahy s ostatními lidmi a vnějším světem (*Zehnalová a Zehnal proti České republice*, č. 38621/97, rozhodnutí ze dne 14. května 2002). Ačkoliv se skutkové okolnosti projednávané věci značně lišily od věci *Pretty proti Spojenému království* (č. 2346/02, rozsudek ze dne 29. dubna 2002, § 65), Soud zdůraznil, že i stěžovatel čelil životní perspektivě, která byla v rozporu s jeho pevně zakořeněnými představami o

sobě samém. Jeho stav byl skutečně vážný. Měl téměř 90 let, byl skoro hluchý, imobilní a inkontinentní. Potřeboval tak pomoc při každodenních činnostech. Skutečnost, že stěžovatelův stav nebyl klasifikován jako těžké zdravotní postižení, znamenala, že neměl podle vnitrostátního práva nárok na osobního asistenta, což mohlo nepříznivě ovlivnit výkon jeho práva na respektování soukromého života. V důsledku toho Soud rozhodl o použitelnosti článku 8 Úmluvy.

(ii) K odůvodněnosti

Soud se musel předně vypořádat s tím, zda posuzovat případ prizmatem negativních nebo pozitivních závazků státu. V minulosti uznal, že neuhrazení požadované péče, léčby nebo zdravotních pomůcek může spadat pod pozitivní závazky státu (např. *McDonald proti Spojenému království*, č. 4241/12, rozsudek ze dne 20. května 2014, § 48), protože je ze své podstaty namítána nečinnost vnitrostátních orgánů. Tak tomu bylo v konečném důsledku i ve věci stěžovatele, kterému nebyl poskytnut osobní asistent. Soud se proto věc rozhodl posuzovat z hlediska pozitivních závazků státu.

Soud připomněl, že v otázkách obecné politiky, včetně sociální, hospodářské a zdravotní, je státu podle Úmluvy ponechán široký prostor pro uvážení (tamtéž, § 54). Pokud se však omezení základních práv týká zvláště zranitelné skupiny společnosti, která byla v minulosti značně diskriminována, jako jsou osoby se zdravotním postižením nebo starší závislé osoby, je prostor pro uvážení státu podstatně užší a stát musí mít pro daná omezení velmi závažné důvody (*Guberina proti Chorvatsku*, č. 23682/13, rozsudek ze dne 22. března 2016, § 73; *Alajos Kiss proti Maďarsku*, č. 38832/06, rozsudek ze dne 20. května 2010, § 42).

Za klíčové Soud považoval, že zákon o zdravotních postiženích vyžaduje komplexní a individuální hodnocení, které určuje míru postižení jednotlivce. To by se mělo opírat nejen o lékařské poznatky, ale i o další ukazatele, jako je schopnost vykonávat samostatně základní životní potřeby. Kromě toho Úmluva OSN o právech osob se zdravotním postižením, již je žalovaný stát smluvní stranou, nahlíží na osoby se zdravotním postižením jako na plnoprávné subjekty a nositele práv, podporuje respektování jejich důstojnosti, individuální autonomie a nezávislosti. Soud zdůraznil, že právě zásady uvedené v člancích 19, 20 a 28 této úmluvy mají pro projednávanou věc zvláštní význam, neboť zavazují smluvní státy k přijetí účinných a vhodných opatření, která pomohou osobám se zdravotním postižením žít samostatně, začlenit se do společnosti a zajistit jejich mobilitu.

Soudu s ohledem na zásadu subsidiarity nepřísluší nahrazovat názory vnitrostátních orgánů vlastními ani vykládat a uplatňovat vnitrostátní právo (*Glor proti Švýcarsku*, č. 13444/04, rozsudek ze dne 30. dubna 2009, § 91). Vnitrostátní orgány však musí vykládat vnitrostátní právo způsobem, který je v souladu se závazky smluvních států podle Úmluvy. V této souvislosti Soud podotkl, že se komise i odvolací soud zaměřily toliko na hlavní zdravotní problém stěžovatele, tj. amputaci končetiny. Výslovně se však nezabývaly jeho dalšími zdravotními obtížemi a sociální situací. Nezohlednily ani právo stěžovatele na osobní autonomii a respektování jeho důstojnosti, neboť se ve svých rozhodnutích nevypořádaly s těžkostmi jeho životních podmínek (stěžovatel bydlel ve čtvrtém patře a byl imobilní) ani s nedostatkem podpory ze strany sousedů nebo rodiny. Stranou jejich zájmu zůstal i věk stěžovatele a skutečnost, že přišel o nohu ve věku 85 let. V tomto věku se přitom osoba nutně adaptuje na nově vzniklou životní situaci výrazně hůře. Podle názoru Soudu byl stěžovatel neposkytnutím osobního asistenta v podstatě ponechán vlastnímu osudu. Projednávanou věc tak odlišil od dřívějších případů, kde se stěžovatelé domáhaly svým způsobem nadstandardní péče či léčby (*Sentges proti Nizozemsku*, č. 27677/02, rozhodnutí ze dne 8. července 2003; *Pentiacova a ostatní proti Moldavsku*, č. 14462/03, rozhodnutí ze dne 4. ledna 2005), zatímco v projednávané věci šlo o péči nezbytnou k zajištění elementární důstojnosti stěžovatele.

Ve světle výše uvedeného Soud rozhodl, že vnitrostátní orgány neučinily to, co bylo vzhledem k okolnostem případu přiměřené, aby stěžovateli zajistily účinné respektování jeho soukromého života, a nedosáhly tak požadované spravedlivé rovnováhy. Došlo tedy k porušení článku 8 Úmluvy.